

Вплив занять спортом на гендерну ідентичність школярів: аналіз різних вікових груп

УДК 796.011.1:316.346.32.001.361-057.874

О. Ю. Марченко, О. Ю. Ростов

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Резюме. Дослідження спрямоване на визначення взаємозв'язку між фізичною активністю та розвитком гендерних ролей, а також на виявлення можливих вікових відмінностей у цьому впливі. *Мета.* Вивчення впливу занять спортом на гендерну ідентичність школярів різних вікових груп. *Методи.* Аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури; тестування за допомогою опитувальника Сандри Бем (BSR) «Маскуліність-фемінінність»; методи математичної статистики. *Результати.* Серед школярів 11–17 років виявлено різноманітність прояву гендерних характеристик. Збільшення маскулічних рис у юнаків, зокрема тих, що пов'язані зі спортом, свідчить про важливий його вплив на гендерну ідентичність. Андроґінність також змінюється з віком, проявляючись серед дівчат у старшому віці. Дівчата, які займаються спортом, виявили вищий рівень маскулічних якостей, тоді як у юнаків, які займаються спортом, менше виявлено фемінінних рис особистості. Визначено, що рухова активність та заняття спортом можуть виступати як ефективний інструмент формування соціальних моделей мужності та жіночності серед молодого покоління.

Ключові слова: рухова активність, спорт, гендер, гендерна ідентичність, школярі, маскуліність, фемінінність, андроґінність.

The influence of participation in sports on the gender identity of school students: analysis of different age groups

O. Yu. Marchenko, O. Yu. Rostov

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine

Abstract. The study was focused on determining the relationship between physical activity and the development of gender roles, as well as on revealing potential age-related differences in this influence. *Objective.* To study the influence of participation in sports on the gender identity of school students of different age groups. *Methods.* Analysis and generalization of scientific and methodical literature data; testing using Bem Sex Role Inventory (BSRI); methods of mathematical statistics. *Results.* Among school students aged 11-17 years, a variety of gender characteristics was identified. The increase in masculine traits in young men, in particular those related to sports, indicates the important influence of participation in sports on gender identity. Androgyny also changes with age, becoming more pronounced among girls at an older age. Girls who participated in sports showed a higher level of masculine qualities, while boys involved in sports showed fewer feminine personality traits. It was found that participation in physical activity and sports can be an effective tool for the development of social models of masculinity and femininity among the young population.

Keywords: physical activity, sports, gender, gender identity, school students, masculinity, femininity, androgyny.

Постановка проблеми. В сучасному академічному дискурсі гендерні аспекти виховання стають предметом докладного аналізу та обговорення. Питання індивідуального підходу до

виховання дівчат і хлопців, що починається вже на дошкільному етапі, стає надзвичайно актуальним у сучасному освітньому середовищі. У багатьох країнах спостерігається виклик завдань,

пов'язаних із формуванням нового покоління юнаків і дівчат, які мають свідоме уявлення про власну та протилежну статі.

Соціокультурні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві, породжують розгляд певних стереотипів відносно чоловічої та жіночої поведінки. Отже, акцент на гендерно орієнтованому вихованні залишається на порядку денному. У цьому контексті фізична активність, особливо через відповідні фізичні вправи, адаптовані до індивідуальних гендерних особливостей учнів, може виступити як ефективний інструмент формування соціальних моделей мужності та жіночності серед молодого покоління [1, 2, 6, 9, 21, 22].

У роботі «Стать і гендер» Є. П. Ільїн зазначає, що «стать» включає риси, прямо зумовлені біологічною природою, тоді як «гендер» передбачає аспекти чоловічого та жіночого, походження яких ще не визначене [9]. Таким чином, на відміну від статі, гендер є психологічним явищем, пов'язаним із засвоєними формами поведінки та установками, що впливають із біологічної статі [7, 18, 19].

На поточному етапі розвитку української науки вивчення аспектів гендеру набуває більш обґрунтованого та перспективного характеру. Ці дослідження охоплюють різноманітні підходи, такі як проведення експериментів, теоретичний аналіз емпіричних фактів, початок кроскультурних студій та застосування психологічних методів для вивчення гендерних питань. Важливим аспектом цього є впровадження результатів гендерних досліджень у практичну сферу [2, 4, 5, 9, 12, 14, 15]. Методологічні засади гендерної педагогіки та гендерного виховання, а також включення гендерного підходу в різні сфери життєдіяльності активно формуються сучасними українськими та зарубіжними вченими. Дослідження проблем формування гендерної культури серед молоді ведуть Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді, Н. М. Лавриненко, П. Кравець, О. А. Луценко, О. С. Цокур та інші вчені [6, 9, 11, 14, 15].

У дослідженнях І. В. Євстігнеєвої було підтверджено, що в процесі фізичного виховання учнів основної школи ключовими критеріями гендерного виховання є когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний та поведінковий аспекти [5]. О. В. Фащук розкрила особливості ставлення підлітків до уроків фізичної культури, враховуючи їх гендерну ідентифікацію [16].

У теорії фізичної культури особливу увагу приділяють природним різницям між статями, що виявляються в унікальних аспектах жіночого і чоловічого спорту. Ряд досліджень [11, 17, 18, 21] зосереджено на статевому диморфізмі,

що впливає з фізіологічних особливостей жінок під час занять спортом і відмінностей в оцінках спортивних досягнень чоловіків і жінок, яких розглядають як представників різних психологічних статей (М. Месснер, 2000; Л. Г. Шахлина, 2006, 2010, 2019) [17].

Якщо розглядати зв'язок між соціокультурними та біологічними складовими цього терміна в науковому плані, то можна сказати, що він далеко не однозначний. Іншими словами, особистість не обмежується лише пасивним засвоєнням гендерної ролі та норм поведінки, вона ще й самостійно формує власну гендерну ідентичність. Володіючи певною, конкретною статтю (чоловічою або жіночою), особистість, конструюючи гендерну ідентичність, може інтерпретувати різноманітні моделі психологічних характеристик (маскулінні, фемінінні, андрогінні), в результаті чого формується певний тип гендерної ідентичності. Різне поєднання виділених компонентів гендерної ідентичності дає безліч типів гендерної ідентичності особистості [13]. Незважаючи на значну кількість праць з проблеми, мусимо констатувати відсутність наукових досліджень, які стосуються впливу занять спортом на формування гендерної ідентичності школярів різного віку, що і обумовлює актуальність нашого дослідження.

Проблематика дослідження відповідає плану НДР НУФВСУ за темою 3.1 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» на 2021/2025 рр.

Мета дослідження — вивчення впливу занять спортом на гендерну ідентичність школярів різних вікових груп.

Методи дослідження: теоретичні, соціологічні, психологічні та методи математичної статистики.

Результати дослідження. Дослідження проводили у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) з участю школярів 11–17 років (5–11 клас). Всього взяли участь 638 учнів (хлопців — 303; дівчат — 335) м. Києва та м. Полтава. Серед респондентів — 126 школярів, які займаються спортом (97 — юнаки і 29 — дівчата). Це такі види спорту: баскетбол, волейбол, боротьба, атлетична гімнастика та тхеквондо. Інші школярі відвідують уроки фізичної культури в ЗЗСО. Наукові дослідження виконували відповідно до етичних стандартів, затверджених відповідальним комітетом з прав людини (Declaration of Helsinki, 1975). У всіх респондентів було отримано згоду на участь у дослідженні, їм було надано інформацію про мету дослідження та використання їхніх особистих даних.

Достовірність різниці між окремими результатами вираховували на рівні надійності $p < 0,05$ до $p < 0,01$, що свідчить про можливість їх врахування під час розробки практичних рекомендацій, а також для подальших інтерпретацій.

Формування мотивації до рухової активності та цінностей фізичної культури може варіювати залежно від гендерних особливостей юнаків і дівчат. Сама фізична культура є одним зі засобів гендерної соціалізації школярів. Отже, в рамках цього дослідження проводиться визначення гендерного типу особистості респондентів.

Для цього ми використали тестування за методикою Сандри Бем «Маскулінність—фемінінність». Основний індекс IS обчислюється за відповідною формулою, де величина індексу у межах від -1 до $+1$ вказує на андрогінність, менше -1 ($IS < -1$) — на маскулінність, а більше $+1$ ($IS > +1$) — на фемінінність [19].

Аналіз даних показав, що більшість юнаків і дівчат у різному віці мають андрогінний тип особистості за індексом IS. Зокрема, серед 302 юнаків 92,77 % мають андрогінні риси, 5,12 % — маскулінний тип і 1 % — фемінінний тип особистості. З 335 дівчат 73,89 % вважаються андрогінними, 23,33 % — фемінінними, а 2,78 % мають маскулінні риси. Ці загальні дані викликають питання щодо відображення стереотипів маскулінності та фемінінності в характері молоді на різних етапах вікового розвитку.

Для більш детального розуміння цього явища було проведено окремий аналіз індивідуальних якостей та рис характеру.

Отримані результати свідчать не лише про гендерні відмінності, а й про гнучкість гендерних ролей, що може виявлятися в різних вікових групах та залежно від соціокультурного контексту. Так, риса характеру «віра в себе» (відмітили 96 % дівчат 5-го класу та 83 % 6-го), хоча частіше помічалася у хлопців, все ж таки притаманна значній частині дівчат, особливо на початкових етапах навчання. Зниження виявлення цієї риси у старших класах у дівчат може бути пов'язане з впливом соціокультурних чинників та стереотипів уявлення про гендерні ролі.

Маскулінні риси, такі як «сильна особистість» (відзначена 60–70 % хлопцями 5-го класу), «мужність» (відзначена від 80 % до 100 % юнаками) та «наполегливість» (відзначена юнаками 62 % у 7-му та 59 % у 8-му класі) частіше були визначені у юнаків, підкреслюючи певну статево-рольову сегрегацію. Це спостерігалось як у загальній групі, так і серед тих, хто займається спортом. Також варто відзначити, що риса характеру «мужність» була відзначена навіть мо-

лодшими хлопчиками, що може виявлятися під впливом стереотипів щодо бажання володіти якостями справжнього чоловіка.

З іншого боку, вираження «відданості» та інших фемінінних якостей більше визначалося в дівчат. Проте ці риси також можуть піддаватися впливу змін у соціальному середовищі та інших чинників з віком.

Цікаво відмітити, що такі характеристики, як «сором'язливість» та «ніжність» були визначені як у юнаків, так і у дівчат. Це може свідчити про поступове розширення уявлень про гендерні ролі та прийняття різноманітності вираження особистості в контексті гендеру.

Наступним кроком у нашому дослідженні, для отримання більш детальної інформації, був аналіз запропонованих при тестуванні якостей на груповому рівні (табл. 1).

Аналіз виявлення властивостей маскулінності у дівчат свідчить, що на груповому рівні зі зростанням віку спостерігається посилення таких психологічних характеристик (6 з 20):

- 1) захищати власні погляди: з 47,17 до 67,50 %;
- 2) самодостатність: з 32,08 до 46,25 %;
- 3) здатність до ризику: з 30,19 до 52,50 %;
- 4) власна позиція: з 35,85 до 55,0 %;
- 5) індивідуалізм: з 33,96 до 55,0 %;
- 6) амбітність та честолюбство: з 24,53 до 47,50 %.

Також варто зазначити, що виявлення агресивності зросло з 16,98 до 22,50 %.

Також відмічається зниження таких якостей, які вважаються головними ознаками маскулінності (14 з 20) у дівчат:

- 1) віра в себе: з 96,23 до 73,75 %;
- 2) атлетичність: з 62,23 до 12,50 %;
- 3) сила: з 58,49 до 38,75 %;
- 4) аналітичні здібності: з 49,06 до 23,75 %;
- 5) здатність до лідерства: з 45,28 до 33,75 %;
- 6) мужність: з 62,2 до 17,5 %;
- 7) швидкість прийняття рішень: з 64,15 до 41,25 %;
- 8) дух змагань: з 54,72 до 52,0 %.

Важливо вказати, що спортсмени обирали не тільки маскулінні характеристики. Наприклад, 87,5 % юнаків, які займаються атлетичною гімнастикою, вказали як властиву їхньому характеру якість «відданість», що вважається більш жіночою. Це свідчить про те, що вони враховують не лише стереотипи маскулінності, а й інші риси характеру. Також важливо зазначити, що використання «міцного слова» або вульгарної лексики, яке традиційно пов'язується з чоловічим спілкуванням, зафіксоване у більшості дівчат. Лише

ТАБЛИЦЯ 1 – Динаміка маскулінних ознак у юнаків (n = 303), та дівчат (n = 335) за віковими періодами, %

Маскулінні якості	Віковий період, років		
	11–13	14–15	16–17
Хлопці			
Збільшуються з віком			
Здатність захищати свої погляди	63,16	68,60	83,02
Незалежність	60,53	53,49	64,15
Наполегливість	47,37	45,35	62,26
Здатність до ризику	78,95	53,49	79,25
Самодостатність	34,21	46,51	64,15
Власна позиція	50,00	46,51	73,58
Сила	73,68	73,26	75,47
Амбітність та честолюбство	28,95	31,40	33,96
Індивідуалізм	39,47	47,67	58,49
Слабко виражені або знижуються з віком			
Віра в себе	89,47	74,42	77,36
Атлетичність	57,89	54,65	60,38
Сильна особистість	47,37	51,16	49,06
Аналітичні здібності	44,74	40,70	47,17
Здатність до лідерства	65,79	52,33	49,06
Швидкість прийняття рішень	73,68	45,35	54,72
Мужність	89,47	65,12	77,36
Дух змагання	63,16	56,98	67,92
Власність	21,05	27,91	26,42
Агресивність	26,32	25,58	37,74
Здатність вести за собою	50,00	38,37	47,17
Дівчата			
Збільшуються з віком			
Здатність захищати свої погляди	65,52	53,57	67,50
Здатність до ризику	48,28	42,86	52,50
Власна позиція	24,14	46,43	55,00
Індивідуалізм	41,38	44,64	55,00
Самодостатність	17,24	37,50	46,25
Амбітність та честолюбство	31,03	32,14	47,50
Знижуються з віком			
Віра в себе	93,10	53,57	73,75
Атлетичність	31,03	23,21	12,50
Сила	62,07	41,07	38,75
Швидкість прийняття рішень	48,28	46,43	41,25
Мужність	20,69	21,43	17,50
Дух змагання	34,48	32,14	40,00
Незалежність	44,83	51,79	46,25
Наполегливість	37,93	32,14	41,25
Сильна особистість	44,83	57,14	41,25
Аналітичні здібності	37,93	28,57	23,75
Здатність до лідерства	37,93	39,29	33,75
Власність	17,24	19,64	11,25
Здатність вести за собою	34,48	28,57	35,00
Агресивність	20,69	26,79	22,50

5,88 % з них вважають вживання нецензурних висловлювань негативним, тоді як 17,65 % це є прийнятним. Дослідження також показує, що дівчата, які займаються спортом, більше виявля-

ТАБЛИЦЯ 2 – Динаміка маскулінних ознак у юнаків (n = 97) та дівчат (n = 29), які займаються спортом, (n = 97), %

Маскулінні якості	Віковий період, років	
	14–15	16–17
Юнаки		
Збільшуються з віком		
Віра в себе	78,26	92,50
Здатність захищати свої погляди	76,09	82,50
Незалежність	47,83	62,50
Атлетичність	54,35	62,50
Наполегливість	47,83	65,00
Сильна особистість	50,00	52,00
Сила	71,74	77,50
Здатність до ризику	54,35	85,00
Швидкість у прийнятті рішень	39,13	50,00
Самодостатність	56,52	67,50
Мужність	58,70	77,50
Власна позиція	47,83	77,50
Індивідуалізм	58,70	65,00
Дух змагання	56,52	65,00
Агресивність	32,61	42,50
Слабко визначені або знижуються з віком		
Аналітичні здібності	45,65	47,50
Здатність до лідерства	56,52	47,50
Власність	23,91	25,00
Здатність вести за собою	45,65	47,50
Амбіціозність, честолюбство	39,13	35,00
Дівчата		
Збільшуються з віком		
Віра в себе	53,57	73,75
Здатність захищати власні погляди	53,57	67,50
Здатність до ризику	42,86	52,50
Власна позиція	46,43	55,00
Індивідуалізм	44,64	55,00
Наполегливість	32,14	41,25
Самодостатність	37,50	46,25
Здатність вести за собою	28,57	35,00
Дух змагання	32,14	40,0
Амбіційність, честолюбство	32,14	47,50
Знижуються з віком		
Незалежність	51,79	46,25
Сильна особистість	57,14	41,25
Слабко визначені		
Атлетичність	23,21	12,50
Сила	41,07	38,75
Аналітичні здібності	28,57	23,75
Здатність до лідерства	39,29	33,75
Швидкість прийняття рішень	46,43	41,25
Власність	19,64	11,25
Мужність	21,43	17,50
Агресивність	26,79	22,50

ють маскулінні риси у психологічному відношенні, порівняно з тими, хто не займається спортом. Вони мають вищу оцінку рис, пов'язаних із загальним уявленням про мужність, розвине-

ною волею і вищою агресивністю. У спортсменів чоловічої статі менше виявлено фемінінних рис особистості. Проте серед тхеквондистів дівчата виявляють більш виражену маскулінність порівняно з хлопцями.

Традиційно вважається, що заняття спортом є фактором, що може впливати на розвиток рис маскулінності особистості. Для глибшого розуміння цього впливу, було проведено аналіз прояву маскулінних рис у юнаків та дівчат різних вікових груп, які займаються та не займаються спортом. Дослідження включало вивчення динаміки прояву маскулінності, фемінінності та андрогінності за різні вікові періоди на груповому рівні (табл. 2).

Займаючись спортом, юнаки та дівчата проявляють зростання маскулінних рис характеру з віком в 15 з 20 категорій. Це перевищує збільшення на понад 50 %, порівняно з тими, хто не займається спортом. Зокрема, виявлено збільшення вираженості таких рис особистості, як віра у себе (від 78,26 до 92,50 %), захист своїх поглядів (від 76,09 до 82,50 %), незалежність (від 47,83 до 65,0 %) тощо.

Наше дослідження підтверджує, що виявлене зростання маскулінних рис у дівчат, які займаються спортом, перевищує на понад 30 % у тих, хто не займається спортом (див. табл. 2).

Отримані дані дозволили зробити висновок, що з віком в юнаків та дівчат, які займаються спортом, спостерігається збільшення кількості маскулінних рис характеру. Виявлено, що у групі спортсменів кількість маскулінних рис збільшується більш інтенсивно, порівняно з тими, хто не займається спортом. Важливо відзначити, що загальна кількість маскулінних рис перевищує кількість фемінінних у обох групах.

Наступним етапом у вивченні гендерної ідентичності школярів, які займаються та не займаються спортом, було визначення динаміки прояву характерних гендерних ознак за віковими періодами (табл. 3).

За аналізом даних таблиці 3 можна зробити такі висновки: кількість маскулінних ознак виявляється вищою серед юнаків, особливо у віці 14–17 років. Юнаки, які займаються спортом, мають виражену тенденцію до більшої маскулінності, порівняно з їхніми однолітками, які не займаються спортом.

У дівчат спостерігається відносно стає число маскулінних ознак із збільшенням віку. Кількість фемінінних ознак переважає серед дівчат, особливо у віці 16–17 років. У групі дівчат, які займаються спортом, фемінінність також підвищується порівняно з тими, хто не займається спортом.

Загальною тенденцією є те, що маскулінність характерна для юнаків, а фемінінність — для дівчат. Проте важливо зазначити, що існує деяка переплетеність цих рис у обох статей, що може свідчити про наявність андрогінних ознак у респондентів.

Аналізуючи андрогінні характеристики у юнаків та дівчат за віковими групами, можна визначити такі особливості: у юнаків і дівчат 11–13 років кількість цих ознак приблизно однакова. У 14–15 років юнаки мають трохи менше андрогінних рис порівняно з дівчатами в цій віковій групі. Однак від 16 до 17 років виявляється зростання кількості андрогінних ознак у дівчат, що може свідчити про певний рівень переплетеності гендерних ролей. Це може вказувати на те, що з віком існує певна динаміка в прояві андрогінних характеристик у досліджуваних групах школярів. Також важливо враховувати, що андрогінність не є взаємовиключною з маскулінністю або фемінінністю, і школярі можуть виявляти комбінації рис обох гендерних категорій.

Дискусія. Учені наголошують, що гендерна соціалізація, в процесі якої відбувається становлення гендерної ідентичності особистості, триває протягом усього життя людини [9, 10, 14, 15, 23]. Агентами соціалізації дослідники вважають сім'ю, батьків, школу, друзів, однолітків, ЗМІ [1, 2, 4, 11, 20]. На нашу думку, фізична культура і спорт, безперечно, є одними із суттєвих засобів гендерної соціалізації школярів. Отже, ми згодні з думкою науковців, що основою гендерної іден-

ТАБЛИЦЯ 3 – Динаміка гендерних ознак школярів за віковими періодами (кількість ознак), (n = 638)

Гендерна ознака (вище 50 %)	Стать	Вік, років		
		11–13	14–15	16–17
Маскулінність	юнаки	12	10	13
	юнаки, які займаються спортом	–	11	14
	дівчата	7	4	5
	дівчата, які займаються спортом	–	4	5
Фемінінність	юнаки	15	11	12
	юнаки, які займаються спортом	–	8	13
	дівчата	12	11	16
	дівчата, які займаються спортом	–	9	13
Андрогінність	Юнаки	9	7	11
	юнаки, які займаються спортом	–	–	–
	Дівчата	9	8	12
	дівчата, які займаються спортом	–	–	–
Всього		68	83	114

тичності є біологічна стать людини [8, 17, 22]. Особистість сприймає, засвоює, конструює власну гендерну ідентичність на основі належності до чоловічої чи жіночої статі. Надбудовою до біологічного заснування гендерної ідентичності є інтеріоризовані психологічні риси – маскуліність, фемінінність чи андрогінність, що формуються відповідно до соціокультурних норм суспільства [13].

У гендерній проблематиці активно досліджують вплив занять спортом на формування психологічних рис особистості. Вчені стверджують, що чоловіки, які займаються спортом, виявляють вищий рівень виразності силових процесів збудження, пов'язаних із активністю, енергією та працездатністю [3, 4, 17]. Деякі дослідження також вказують на відмінності у віковій динаміці психологічних показників у спортсменів різної статі, зазначаючи, що з віком відмінності стають менш помітними [7]. Отримані результати нашого дослідження узгоджуються з останніми науковими відкриттями та свідчать про значущий вплив занять спортом на формування психологічних характеристик особистості. Школярі, які віддають перевагу фізичній активності, виявляють більшу виразність силових процесів збудження, пов'язаних із активністю, енергією та працездатністю.

Дослідження вчених доводять, що гендерна соціалізація, впливаючи на становлення гендерної ідентичності особистості, є невід'ємною частиною життя людини [4, 9]. Серед агентів соціалізації психологи виділяють сім'ю, батьків, школу, друзів, однолітків і ЗМІ [18, 22, 23].

Гендерна соціалізація школярів виявляє важливі взаємозв'язки із фізичною культурою і спортом, впливаючи на формування гендерної ідентичності. Здійснені дослідження вказують на вплив фізичної активності на гендерні характеристики особистості. Результати підтверджують, що гендерна соціалізація, включаючи вплив сім'ї, батьків, школи та інших агентів соціалізації, відіграє ключову роль у формуванні гендерної ідентичності. Однак її основою залишається біологічна стать, яка визначає приналежність до чоловічої чи жіночої статі.

Гендерна ідентичність формується через внутрішні психологічні риси, такі як маскуліність, фемінінність чи андрогінність, які інтеріоризуються як надбудова до біологічного заснування гендерної ідентичності. Ці психологічні

риси розвиваються під впливом соціокультурних норм суспільства [1, 11, 13].

Фізична культура і спорт як інститут соціалізації є однією зі сфер діяльності людини, що здатна формувати гендерні якості особистості, оскільки саме в діяльності, у тому числі спортивній, особистість формується і проявляється [9]. Тому отримані результати нашого дослідження дозволили підтвердити певну думку науковців про вплив занять спортом на формування маскулінних рис характеру (більшою мірою у представниць жіночої статі) [3, 4, 6, 16, 17].

Висновки. Дослідження, проведене серед школярів 11–17 років, виявило, що гендерні характеристики у юнаків та дівчат проявляються різноманітно з віком. Зокрема, спостерігається збільшення кількості маскулінних ознак у юнаків порівняно з дівчатами з віком, особливо в контексті рис, які пов'язані зі спортом та фізичною активністю. Андрогінність, яка включає комбінацію маскулінних і фемінінних рис, також зазнає змін із віком, зокрема, зростає виявлення андрогінних ознак серед дівчат у старшому віці.

Отримані результати свідчать про гендерні відмінності у прояві характеристик особистості та вказують на важливий вплив соціальних чинників, зокрема занять спортом на формування гендерної ідентичності серед школярів.

За результатами дослідження виявлено, що заняття спортом, зокрема тхеквондо, сприяє розвитку маскулінних рис характеру, особливо серед дівчат. Дівчата, які займаються спортом, виявили вищий рівень маскулінних якостей, таких як виражена висока самооцінка, розвинута воля, цілеспрямованість та агресивність. У юнаків, які займаються спортом, менше виявлено фемінінних рис особистості, зокрема емпатії та комунікативних умінь. Дослідження також виявило різні гендерні характеристики між школярами, які займаються спортом, та тими, хто не займається. Тим, хто не займається, притаманні більш фемінінні риси, такі як ніжність і турбота, особливо серед юнаків.

Таким чином, рухова активність та заняття спортом можуть виступати як ефективний інструмент формування соціальних моделей мужності та жіночності серед молодого покоління.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення питань, які торкаються впровадження гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді.

Література

1. Агеєва ВП, Кобелянська ЛС, Скорик ММ. Основи теорії гендеру: навчальний посібник [Fundamentals of gender theory: a study guide]. Київ: Вид-во К.І.С.; 2004. 536 с.
2. Андреева О, Хріпко І. Гендерний підхід у фізичному вихованні учнівської молоді: сучасні дослідження і тенденції. [Gender approach in physical education of student youth: Current research and trends]. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;(2):157-62.
3. Воробйова А. Політика МОК щодо забезпечення гендерної рівності в олімпійському спорті [IOC policy on gender equality in Olympic sport]. Наука в олімпійському спорті. 2021;2: 24–31.DOI:10.32652/olympic2021.2_2
4. Гончаренко ОВ, Поляничко АО. Гендерне виховання хлопців та шляхи його оптимізації [Gender education for boys and ways to optimize it]. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: Педагогічні науки: реалії та перспективи, 2019. 71 (5): 74-8.
5. Євстїгнєєва ІВ. Навчання та виховання школярів на уроках фізичної культури на підставі гендерного підходу [Teaching and education of school students in physical education classes based on a gender approach]. Вісник Чернігівського державного пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. 2007; 44: 114-6.
6. Кікінежді О.М. Вісник післядипломної освіти; 2009 – irbis-nbuv.gov.ua
7. Круцевич ТЮ, Марченко ОЮ. Концептуальні засади гендерного підходу у фізичному вихованні школярів [Conceptual foundations of gender approach in physical education of school students]. Спортивний вісник Придніпров'я: 2019; 2:104-114.
8. Лукашук ВІ. Особливості гендерної соціалізації у спорті [Features of gender socialization in sports]. Вісник Харківського національного уні-ту ім. В. Н. Каразіна. 2012; 993 (29):141-5.
9. Марченко ОЮ. Теоретико-методологічні основи гендерного підходу до формування аксіологічної значущості фізичної культури школярів: монографія [Theoretical and methodological foundations of the gender approach to the formation of the axiological significance of school students' physical education: a monograph]. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М.; 2018. 292 с.
10. Марченко О. Характерні відмінності у виборі факторів здорового способу життя як складових індивідуальної фізичної культури сучасних школярів [Characteristic differences in the choice of factors of a healthy lifestyle as components of the individual physical culture of modern schoolchildren]. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2018;6(68):10-5.
11. Мазяр О. Диференціальна психологія: модульний курс [Differential psychology: a unit course]. Навчальний посібник. [Інтернет]. Київ: Видавничий дім Кондор; 2017. 284 с. Доступно: <http://eprints.zu.edu.ua/33803/>
12. Оніщенко Н, Береза С, Макаренко Л. Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи [Gender studies in modern society: problems, realities, prospects]. Віче. 2009;(17):25-8.
13. Самойленко НІ. Передумови виникнення гендерного підходу у педагогічній науці [Prerequisites for the emergence of a gender approach in pedagogical science]. Молодий вчений. 2016;6(33):458-61.
14. Цокур О С. Формування гендерної культури майбутніх фахівців упродовж їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі: аналіз концептуальних засад дослідження проблеми [Formation of gender culture of future professionals in the course of their professional training at a higher educational institution: analysis of the conceptual foundations of the problem]. Гендерна освіта. Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції; 2011 Квіт 27-29; Тернопіль. Тернопіль; 2011. С. 640-6.
15. Цокур О, Іванова І. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи [Gender education is an urgent need of the modern educational system]. Директор школи. Україна. 2006;(6):6-13.
16. Фащук ОВ. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків [Gender peculiarities of physical education of adolescents] [автореферат]. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника; 2011. 24 с.
17. Шахліна ЛГ, Футорний СМ, Владимірова НІ, Маслово ОВ, Котко ДМ, Коломієць ТВ, Гончарук НЛ. Трансгендери в сучасному олімпійському спорті: проблеми та шляхи їх розв'язання [Transgender in modern Olympic sports: problems and ways of their solution]. Репродуктивна ендокринологія. 5- 2023; 6(70): 64-71.
18. Ansara YG. Condelling people with non-assigned gender identities. Conselling Ideologies: Greer Challengesto Heteronormativity. Aldershot: Ashgate. 2010 Jan:167–200. DOI:10.4324/9781315574462-10.
19. Bem SL. Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender – schematic children in a gender – schematic society. Journal of women in culture and society. 1983;8(4):65-78.
20. Crum B, Mester J. A critical review of competing PE concepts. Sport scinces in Europe 1993 – Current and future perspectives. Aachen: Meyer and Meyer; 1994. P. 516-33.
21. Krutsevych TY, Marchenko OY. Age differenced of self-esteem of physical self at school. Gender aspects.Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2017;2(38):112-6.
22. Oliver KL, Kirk D. Girls, gender and physical education: an activist approach (routledge studies in physical education and youth sport). Routledge; 2015. 136 p.
23. Ryan T, Poirier Y. Secondary physical education avoidance and gender: problems and antidotes. International journal of instruction. 2012;5(2):173-94.

o.mar4enko17@gmail.com
rostovolegfit@gmail.com

Надійшла 18.02.2024